

Aleksei Smirnov: *Pod krestom i polumesjatsem: Rasskazy. Sankt-Peterburg: Gelikon Pljus, 2005. 168 s.*

”Metafyysinen realisti” on Aleksei Smirnovin oma määritelmä kirjailijanlaadustaan. Hänen teoksiaan tuntevaa lukijaa kiinnostanee tutustua tekijään hieman eri ominaisuudessa – melkein lääketieteellisten realiteettien vangitsijana. Tähän tarjoaa tilaisuuden uusi *Ristin ja puolikuun alla* -kertomuskokoelma. Se on rohkea veto todellisuuden mestarillisena muuntajana tunnetulta kirjoittajalta – tieteiskirjailijalta, joka suuntaa mielikuvituksensa todellisuuden ja ihmistajunnan pimeisiin puoliin, kauhufantasian virtuoosilta, joka on niittänyt jo kohtalaista mainetta tällä alueella.

Smirnov välittää onnistuneesti arkisen totuuden, jonka mukaan elämä on joskus tarua ihmeellisempää. Todella: meitä ympäröivä absurdus on sittenkin synnyttänyt Kafkan ja Harmsin, eikä päinvastoin. Varsinkin Harms tulee mieleen uutta Smirnovia lukiessa. Ehkä sen vuoksi, että tapahtumapaikkana on, ellei Pietari, niin ainakin sen esikaupunki. Tai ehkä siksi, että kirjan kolme pääosaa on kirjoitettu absurdin klassikkomme rakastamassa katkelmamuodossa.

Jos oberiuuttien voimahahmo olisi Smirnovin tavoin ollut ammatiltaan lääkäri, hänkin olisi ehkä luopunut todellisuuden kaunistelemisesta. Akuutti kysymys nykyaikatekijän kohdalla kuuluukin: tyytyväkö maimakuvaukseen vai ylittääkö näkyvän rajat? Graham Greene kirjoitti, ettei elämässä koettua saa siirtää kirjallisuuteen sellaisenaan. Aleksei Smirnov taas on ilmeisesti sitä mieltä, että lääketieteellinen

todellisuus on jo sinänsä niin taiteellista, että brittiläisen Greenen neuvoista voi olla piittaamatta.

Jos kirja kutistettaisiin kaksi kolme kertaa pienemmäksi, siihen olisi jäänyt pelkkää huumoria, etupäässä mustaa sellaista. Mutta se olisi ollut yhtä tylsää kuin yksinomaan hittiarioista koostuva ooppera. Kirjailijan tehtävä on näyttää meille suurkaupungin liepeillä sijaitsevan rivisairaalan arkea, kaikkine luonnon tekemine kepposineen. Erillisistä pikkuotoksista, joissa kuitenkin esiintyy etupäässä samoja hahmoja, lukijan mieleen hahmottuu kokonainen kertomuskokoelma ikään kuin ilman tekijän osuutta.

Smirnovin oma suhtautuminen on aistittavissa katkelmissa. Sen sijaan kirjan viimeisissä kertomuksissa ”Kolme teetä, kaksi kahvia” ja ”Katuvalo ja apteekki” kirjailijan suhtautuminen todellisuuteen tulee selvästi ilmi tekstin rakenteesta. Kaikki julistetaan avoimesti, lyyrinen sankari ei kätkeydy minnekään. Minä-muotoinen kerronta yltää sellaiseen rehellisyyteen, joka jättää kriittisen realismin kalpeaksi ja jonka melkein tuhosi sen sosialistinen vastinpari. Luulisi – kun kaikki on kuitenkin jo sanottu ja kirjoitettu – ettei kylmä, paljas totuus kiinnostaisi ketään? Kuitenkin kertomuksia lukee yhteen menoon ja niistä on vaikeampi päästä irti kuin hyvästä dekkarista. On hämmästyttävää saada tietää tältä groteskin ja kauhun mestarilta, että jossakin Venäjällä vilpittömyys on yhä arvossaan.

Tällaista elämän todellisuutta, surullista ja itseironista näkemystä ehkä kaipaisi myös sellaisiin Smirnovin novelleihin kuin ”Siperialainen noviisi” tai ”Kesä ei koskaan”. Näissä monet asiat ovat kuin keksimällä keksittyjä.

Näiden kertomusten metafyysikka vetoaa pikemmin mietiskelyyn tekijän ehdoilla kuin myötätuntoon henkilöahmoja kohtaan. Ylitunteellisuus johtaa toisinaan myös hahmojen kaavamaisuuteen.

Tässä suhteessa tyylin määrittely ei ole niin turhaa kuin miltä saattaisi vaikuttaa. Teoksen päämäärä hallitsee sen kieltä ja estetiikkaa. Yksittäiset sanat alkavat kuulostaa toisenlaiselta. Esimerkiksi neuvostoajan sensuurinalainen sanasto vaikuttaa vieraalta estetisoivilla Sorokinilla ja Jerofejevillä, mutta Smirnovin sairaala-arjen kuvauksissa se alkaa kuulostaa ihmeen luonnolliselta. Kuitenkin olen vahvasti sitä mieltä, ettei katujen (ja sairaaloiden) kieli yleensä ole mikään kirjallisuuden todenmukaisuuden merkki.

Uudessa kirjassaan Aleksei Smirnov on uskollinen itselleen: hän luo katseen yhteiskuntaan pienyhteisön kautta, oli se sitten suljettu kasvatuslaitos, pioneerileiri tai sairaala. Päähenkilö joutuu tekemisiin sellaisten yhteiskunnan jäsenten kanssa, joiden ei voi sanoa olevan kaikkein hyvinvoimimpia. Etupäässä nämä ihmispolot ovat saaneet erinäisiä vammoja alkoholin väärinkäytöstä ja kertomuksista käy ilmi, että ryyppyputkia harrastavat lääkäritkin. Lääkäreitä ja potilaita jakava rajalinja on käytännössä veteen (tai votkaan) piirretty viiva. Määrääkö rajan juodun aineen määrä ja laatu, juomisen säännöllisyys vai sattuma? Ainakin on selvää, että lääkäriellä on suuri todennäköisyys siirtyä sairaalansa potilaaksi...

Molemmat viime mainitut kertomukset ovat psykiatrisen osaston lääkärin päivystyksen yksityiskohtaista kuvausta (”minä vääntäydin” johonkin, ”laskeuduin vastaanotolle” jne). Lääkäri kantaa ”kaikkein inhimillisimmän” ammatin raskainta ristiä eikä ehdi ihailemaan yömaisemia tai puolikuuta ikkunasta, koska

sisällä sairaalassa on käynnissä sota. Tästä todistaa kertojan militarisoitu kielikin: ”hävittäjä-sairaala numero 17 päivystää”. Rintaman toisella puolella ovat lääkärit, toisella puolen potilaat, ja vain parhaassa tapauksessa on mahdollista saavuttaa häilyvä välirauha. Aleksei Smirnov osoittaa silti taiteen voiman: hän herättää lukijassa myötätunnon pähenkilöä kohtaan, joka tulkitsee ja soveltaa Hippokrateen valaa

omien ja osastonsa päämäärien mukaisesti.

Ihmisrakkaus on kuitenkin viimeinen asia, jota yöpäivystyksen uuvuttama lääkäri pohtii. Lääkärintyönsä kauan sitten lopettanut kirjailija Smirnov pyrkii silti vaalimaan myös rakkautta. Hän puolustaa edelleen osastonsa eli ”komppaniansa” etuja. Myös entinen lääkäri Anton Tšehov olisi todennäköisesti pannut meidät tuntemaan sääliä surkeita sairaa-

laosastojen asukkeja, vammautuneita pummeja, sairaalasangissa ”turviksi” kutsuttuja kohtaan. Aleksei Smirnoville tämänkaltaisen säälintunne ei tule edes mieleen. Sellaista on aikamme, kuten suosittu tv-toimittaja on todennut. Potilaan olisi tartuttava kynään, jotta lukija saisi kuulla myös toista osapuolta.

Aleksandr Izotov

*Venäjältä suomentanut
Olga Davydova*